

# Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla

MIKKO KAJANDER

Väitöksenalkajaisesityelmä Jyväskylän yliopistossa 20. joulukuuta 2013

Tutkin suomen eksistentiaalilauseetta toisen kielen oppimisen polulla ja työni kanteen olen valinnut itse ottamani kuvan, joka voisi ehkä kuvata myös kielenoppimisen polkua.



*Kuva 1.*

Kuvassa on Alpit ylittävä Stelvion sola Sveitsin ja Italian rajalla. Kuvastakin näkee, että nopein ja helpoin reitti huipulle ei välttämättä ole suora. Kun ihmiset ovat aiko-

jen saatossa nousseet tätä rinnettä, tarkoituksenmukaisimpaan kohtaan on tallautunut ensin polku ja lopulta siihen on tehty päällystetty tie, jota myöten on helpompi kulkea. Huippua kohti nouseaan välillä jyrkemmin ja välillä loivemmin, eikä nousu ole tasaista. Sellaisiin paikkoihin, joissa polulta olisi helppo vahingossa ajautua syrjään, on tehty erilaisia kaiteita ja tukirakenteita. Kuvassa perspektiivi on kuin opettajan tai tutkijan: kuljetusta reitistä hahmottuu jonkinlainen kokonaiskuva. Jos taas kulkee itse tuolla tiellä, kuten suomenoppija, kokonaisuutta on vaikeampi hahmottaa. Eteenpäin näkee vain seuraavaan mutkaan asti.

Eräänlainen kokonaiskuvaus oppijan kielitaidosta on *Eurooppalainen viitekehys* (EVK 2012). Kirja kuvaa laajasti, mitä oppijoiden olisi opittava kielellä tekemään pystyäkseen käyttämään sitä viestintään ja mitä tietoja ja taitoja heidän olisi kehitettävä, jotta tuo viestintä olisi tehokasta (mts. 19). Taitotasokuvausten on tarkoitus toimia apuvälineenä muun muassa kielenopetuksen suunnittelussa ja kielitaidon arvioinnissa (mts. 25–26). Viitekehysten aluksi (mts. 10) kirjan kirjoittajat esittävät mielenkiintoisia kysymyksiä:

Mitä me oikeastaan teemme, kun puhumme ja kirjoitamme toisillemme?

Mikä tekee meille mahdolliseksi toimia näin?

Mitä kaikkea meidän täytyy oppia, kun yritämme käyttää uutta kieltä?

Kirjassa kielitaito jaetaan kuudelle eri tasolle (A1–C2). Jos ajatellaan oppijan kirjoittamia tekstejä, alimmalla tasolla pitäisi pystyä kirjoittamaan lyhyt, yksinkertainen postikortti, esimerkiksi lomaterveiset, ja täyttämään lomakkeita. Kaikkein edistyneimmän kirjoittajan (taso C2) pitäisi pystyä kirjoittamaan monimutkaisia kirjeitä, raportteja ja artikkeleita, ja lisäksi tekstin pitäisi olla selkeää, sujuvaa ja tyyliään asianmukaista. (EVK 2012: 50–51.)

Kielikursseja ja oppimateriaalia suunnitellaan ja markkinoidaan nykyisin varsin yleisesti *Eurooppalaisen viitekehysten* taitotasojen avulla. Esimerkiksi jonkin oppikirjan saatetaan sanoa tähtäävän B1-tason kielitaitoon, ja vaikkapa työväenopistossa voi olla tarjolla A2-tason kielikursseja. Kuitenkaan tutkittua tietoa siitä, millaisia kielen rakenteita oppijan pitäisi milläkin taitotasolla hallita, ei juuri ole. Tähän tarpeeseen pyrkii vastaamaan Jyväskylän yliopiston Cefling-projekti (ks. *Cefling*), jossa tutkitaan laajemminkin suomen ja englannin kielen eri rakenteita *Eurooppalaisen viitekehysten* taitotasolla. Myös tänään tarkastettava tutkimukseni liittyy Cefling-hankkeeseen.

Tutkin suomenoppijoiden kirjoittamaa kieltä. Tutkittavana on kaksi aineistoa: Toinen aineisto on niin sanottu YKI-aineisto, jossa on aikuisten yleisissä kielitutkinnoissa kirjoittamia tekstejä. Toinen aineisto, niin sanottu kouluaineisto, on kerätty yläkouluikäisiltä nuorilta (tarkemmin Martin, Mustonen, Reiman & Seilonen 2010). Tutkimuksessani en varsinaisesti seuraa yksittäisten suomenoppijoiden kielen kehitystä oppijanpolun alusta loppuun, vaan tarkastelussa on suuri joukko hyvin eritasoisia suomenoppijoiden kirjoittamia tekstejä. Näin pyrin pääsemään selville siitä, miten suomenoppijoiden käyttämä kieli muuttuu kirjoitustaidon kehittyessä. En siis seuraa sitä, miten yksittäinen suomenoppija tuota polkua etenee, vaan poimin polulta eksistentiaalilauseita sellaisina, kuin eri oppijat ovat niitä sinne jättäneet.

Eksistentiaalilauseessa ilmaus, joka kertoo puheena olevan paikan sisällön (ns. e-NP, vrt. Helasvuo & Huumo 2010), voi tunnetusti olla partitiivissa tai nominatiivissa. Tämän kahden sijamuodon vaihtelun oppiminen on oman kokemukseni perusteella suomenoppijalle monesti vaikeaa, vaikka sijan määräytyminen onkin melko säännönmukaista. Toinen oppijoita kummastuttava piirre tässä lausetyypissä on vaihteluttomasti yksikkömuotoinen verbi. Oppijan on siis erikseen muistettava, että tällaisissa lauseissa verbi säilyy aina yksikössä, ja vielä opittava, milloin tulisi käyttää partitiivia.

Tutkimassani aineistossa esiintyy monenlaisia eksistentiaalilauseita kaikilla tasoilla. Esimerkin 1 teksti on YKI-aineiston mielipideteksti taitotasolta B1. Tekstissä suomenoppija kertoo omasta autostaan ja yleisemmin auton omistamisen hyvistä ja huonoista puolista. Vaikka tekstissä on virheitäkin, se on kuitenkin ymmärrettävä. Viesti menee perille, ja teksti täyttää siten funktionaaliset tavoitteensa.

- (1) *Minulla on opel astra.* auto, se on punainen värinen. 2005 vuosimallinen. auto oli kallis kun ostin sen- mutta nyt hinta on laskennut paljon-  
Olen iloinen kun omistan auton. *Tietenki on pahat ja hyvät asiaat.* esim. opel astra on tosi hidas auto Se vie paljon Bensa. ei kestä pitkä matkoihin. *No kyllähän sillä on hyvät puoletkin* Näytä hyvältä, hyvät renkaat, viehättävä väri, ja ajo luksus. Turva tyynyt, turvavyöt, lasten penki., Kaikkista paras on se opel astrassa. Ajotietokone antaa tietoa, *kuinka paljon bensa on tankissa,* ja kuinka pitkälle vie eteenpäin. jos rengas räjähtää, tietokone ilmoittaa etukateen.

Funktionaalaisella kielitaidolla tarkoitetaan käytännössä sitä, mitä oppija pystyy kielellä tekemään, ja Cefling-hankkeessa koulutetut arvioijat ovat olleet sitä mieltä, että esimerkin 1 teksti ylittää funktionaaliseen tasolle B1. *Eurooppalaisessa viitekehyksessä* (EVK 2012: 96) kuvataan, että oppijan pitäisi pystyä tällä tasolla kirjoittamaan ”yksinkertaisia, yhtenäisiä tekstejä tavallisista, itseään kiinnostavista aiheista yhdistämällä lyhyempiä, irrallisia, yksinkertaisia ilmauksia yhtenäiseksi tuotokseksi”. Mielestäni tämä luonnehdinta kuvaakin hyvin esimerkin 1 tekstiä. Kiinnostavaa on kuitenkin lisäksi, näkyykö kielen funktionaalinen taitotaso jollakin tavalla myös oppijan kirjoittamisissa eksistentiaalilauseissa. Olenkin pyrkinyt etsimään oppijankielen eksistentiaalilauseista sellaisia lingvistisiä piirteitä, joista voisi päätellä *Eurooppalaisen viitekehysten* mukaisen (funktionaalisen) kirjoitustaidon tason.

Tutkimuksessani olen havainnoinut, miten eksistentiaalilauseet oppijankielessä kehittyvät taitotasoitain. Alimmalla tasolla (A1) eksistentiaalilauseet ovat usein melko yksinkertaisia ja virheitäkin esiintyy. Esimerkin 2 lause on palautetta ravintolaan. Kirjoittaja toteaa ravintolan hyvänä puolena, että lautasella on iso annos. Lause 3 taas on palautetta lähikauppaan: ”Teillä on hyvä palvelu ja hyvät tavarat.”

- (2) Muta lautanen iso annos (A1)  
(3) TEiLEN HiVA PALVELU HiVA TAVARAT (A1)

Kaikkein taitavimmilla kirjoittajilla (taso C2) eksistentialilauseet ovat selvästi monipuolisempia. Esimerkissä 4 kirjoittaja käyttää samassa virkkeessä jopa kahta eksistentialilauseetta. Esimerkkilauseessa 5 kirjoittaja puolestaan osaa käyttää useita sellaisia elementtejä, jotka eivät ole eksistentialilauseessa välttämättömiä (*tätä nykyä, enää* ja liitepartikkeli *-kaan*).

- (4) Työpaikassa jossa on hyvä työilmapiiri on vähemmän poissaoloja. (C2)
- (5) Pitkäaikaistyöttömiä ei tätä nykyä enää olekaan Tammisaaren kaupungissa! (C2)

Jos edellä esitettyjä A- ja C-tasojen lauseita vertaa, huomaa helposti, että eksistentialilauseen rakenne monipuolistuu ja virheetkin näyttävät vähenevän funktionaalisen kirjoitustaidon kasvaessa. Tutkimuksessani keskeinen kysymys onkin, mitkä vaiheet johtavat siihen, että eksistentialilauseista tulee näin monipuolisia, rikkaita ja sujuvia.

Olen tarkastellut eksistentialilauseita lähemmin kolmelta kannalta. Ensin olen tutkinut eksistentialilauseiden jakaumaa. Olen jakanut eksistentialilauseet lokaaliteemaisiin (*Tankissa on bensaa*), omistajateemaisiin (*Minulla on Opel Astra*) ja niin sanottuihin muihin eksistentialilauseisiin, joissa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia (*On pahoja ja hyviä asioita*, vrt. esimerkki 1). Tutkimassani aineistossa eksistentialilauseet ovat jakautuneet niin tasaisesti näihin kolmeen päätyyppiin, ettei eksistentialilauseiden jakaumaa voi pitää merkinä funktionaalisen kielitaidon tasosta. Tärkeää on myös huomata, että kaikki kolme eksistentialilauseen päätyyppiä ovat oppijoiden kirjoitelmissa käytössä alusta lähtien.

Eksistentialilauseiden tarkkuus, toisin sanoen virheettömyys, paljastaa sen sijaan eroja niin taitotasojen kuin aineistojenkin välillä. Tutkimissani e-lauseissa tarkkuus kasvaa, kun funktionaalinen kielitaitokin kehittyy. Virheet siis vähenevät kummassakin aineistossa, kun kirjoitustaidon taso kasvaa. Tämä ei sinänsä ole yllättävää. Mielenkiintoista kuitenkin on, että riippumatta siitä, millaiseksi tarkkuuden tavoite-taso määritellään, aineistojen välillä on tarkkuudessa yhden tai kahden taitotason ero siten, että kouluaineiston eksistentialilauseet ovat tarkempia eli virheettömämpiä kuin YKI-aineiston tekstit vastaavalla taitotasolla (taulukko 1). Aineistojen väliset erot eivät silti estä käyttämästä näitä piirteitä taitotason indikaattoreina, vaan esille tulleet erot ovat pikemminkin osoitus siitä, että aikuisten ja nuorten arvioinnissa ei välttämättä voi käyttää ainakaan tarkkuuteen liittyviä taitotason indikaattoreita samalla tavalla.

**Taulukko 1.**  
Tarkkuuden kehitys.

Tutkittu piirre (tarkkuuden tavoitetaso)	Kouluaineisto	YKI-aineisto
Omistajanimlauksen sijamerkintä (80 %)	A1	A1
Paikanilmuoksen sijamerkintä (80 %)	A1	A1–A2
Verbin tarkkuus (80 %)	A1	A2
E-NP:n sijamerkintä (80 %)	A2	B1
Paikanilmuoksen sijamerkintä (90 %)	A2	B2
E-NP:n sijamerkintä (90 %)	B1	B2
Erottamaton omistus odotuksenmukaista	B1	C1
Verbittömät e-lauseet odotuksenmukaisia		C1–C2

Tarkkuuspiirteet eivät siis ole yhteydessä funktionaalisen kielitaidon tasoon niin, että samantasoinen tarkkuus saavutettaisiin kummassakin aineistossa samalla funktionaalaisella taitotasolla. Jos e-lauseiden eri piirteiden tarkkuutta haluaa käyttää taitotason indikaattorina, nuorten ja aikuisten tekstejä on siis syytä tarkastella erillään toisistaan. Nyt tutkitut tarkkuuspiirteet paljastavat aineistojen välisistä eroista huolimatta kuitenkin järjestyksen, jossa eksistentiaalilauseen eri osat tarkentuvat lähelle kohdekielen normeja (ks. taulukko 1).

Tutkimuksessa tuli myös esille, että tarkkuuden kehitykseen saattaa vaikuttaa myönteisesti se, että tutkittu kielenpiirre on selvästi osa jotakin konstruktiota. Esimerkiksi paikallissijojen käyttö on tarkempaa varhemmin osana eksistentiaalilausekonstruktiota, kuin jos tarkastellaan paikallissijojen tarkkuutta kaikissa mahdollisissa esiintymisympäristöissä.

Jo aiemmin mainitsin, että eksistentiaalilauseiden käyttö näyttää muuttuvan paitsi virheettömämmäksi myös jollakin tavalla sujuvammaksi kirjoitustaidon kasvaessa. Sujuvuudella on perinteisesti tarkoitettu tuottamisprosessin, siis kirjoittamisen tai puhumisen, sujuvuutta. Esimerkiksi puheesta on mitattu nopeutta, taukoja ja korjauksia (ks. esim. Housen & Kuiken 2009), ja kirjoitusprosessistakin vastaavia asioita voidaan nyky menetelmin mitata (Cefling-hankkeessa esim. Palviainen, Kalaja & Mäntylä 2012). Ei ole kuitenkaan aivan selvää, miten kirjoitetun tekstin sujuvuutta voisi mitata.

Myös taitotasokuvauksissa viitataan sujuvuuteen – silloinkin, kun puhutaan kirjoitetusta tekstistä. Esimerkiksi *Eurooppalaisessa viitekehyksessä* (EVK 2012: 175) mainitaan, että tasolla B1 oppija ”pystyy esittämään suhteellisen sujuvasti yksinkertaisen kertomuksen tai kuvauksen asialuettelona” ja tasolla C2 (mts. 97) oppija pystyy tuottamaan ”selkeitä, sujuvia ja vaativia” tekstejä. Mitä tämä kirjoitetun tekstin sujuvuus siis voisi olla?

Tutkimuksessani olen ottanut perinteistä laajemman näkökulman sujuvuuteen. Merkkinä sujuvuuden kehityksestä olen pitänyt rakenteen monipuolistumista ja kasvua prototyypistä eksistentiaalilauseesta rikkaammaksi konstruktiksi. Kyse on siis pitkälti ilmiöistä, joita voisi lähestyä myös konstruktion variaationa.

Aineiston tarkastelu osoitti, että tarkkuuden lisäksi myös sujuvuus lisääntyy eksistentiaalilauseissa taitotason noustessa. Kuitenkin tarkkuuteen ja sujuvuuteen liittyvien piirteiden kehityksessä on eroa: tarkkuutta kuvaavat piirteet paljastavat ennen kaikkea järjestyksen eivätkä ainakaan yleisesti taitotasoa, jossa eksistentiaalilause muuttuu virheettömäksi. Sujuvuutta kuvaavat piirteet taas sijoittuvat taitotasoasteikolla selvemmin tiettyyn kohtaan. Voi sanoa, että sujuvuutta kuvaavat piirteet paljastavat lähinnä taitotasojen A ja B välisen eron, sillä merkittävimmät muutokset näkyvät B-tason teksteissä (taulukko 2).

**Taulukko 2.**  
E-lauseiden sujuvuuden kehitys B-tasoilla.

<b>E-NP</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nominatiivi ja partitiivi ovat yhtä yleisiä (koulu: B<sub>1</sub>; YKI: B<sub>2</sub>).</li> <li>• Monikkomuodot yleistyvät (YKI: B<sub>2</sub>).</li> </ul>
<b>Verbi</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Verbivalikoima kasvaa selvästi (koulu: A<sub>2</sub>; YKI: B<sub>1</sub>).</li> <li>• Muitakin kuin kysyviä liitepartikkeleita alkaa esiintyä.</li> <li>• Modaaliset ja nesessiiviset verbit (esim. <i>voi, täytyy</i>)</li> <li>• Konditionaali (esim. <i>olisi</i>)</li> </ul>
<b>Teemapaikan adverbiaali</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Omistajaan viittaaminen persoonapronominilla vähenee huomattavasti.</li> <li>• Viittaukset konkreettisiin paikkoihin vähenevät huomattavasti.</li> </ul>

Oppijankielen eksistentiaalilauseissa on siis useita sellaisia piirteitä, joita voisi pitää funktionaalisen kielitaidon tason indikaattoreina. Tärkeimpänä tuloksena pitäisin kuitenkin sitä, että nuorten ja aikuisten kirjoittamat tekstit eroavat näiden indikaattorien suhteen. Aikuisten ja nuorten kirjoitustaito on siis lingvistisesti tarkasteltuna erilaista, vaikka funktionaalinen kielitaidon taso olisikin sama. Aikuiset ja nuoret pääsevät samaan toiminnalliseen tavoitteeseen erilaisin lausein. Ainakin eksistentiaalilauseiden osalta voi sanoa, että nuoret kirjoittavat virheettömämmin jo yhtä tai jopa kahta taitotasoa aikaisemmin kuin aikuiset. Toisaalta aikuisten eksistentiaalilauseet taas varioivat enemmän, mutta niissä on myös enemmän virheitä vastaavalla taitotasolla.

Olen halunnut tällä tutkimuksella myös herättää keskustelua taitotasokuvausten käytöstä. Esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelmissa samoin kuin niin sanotuissa yleisissä kielitutkinnoissa on Suomessa käytössä kielitaitoa kuvaavia asteikoita, jotka soveltavat *Eurooppalaista viitekehystä*. Tutkimusryhmässämme on tullut ilmi, että monet taitotasokuvauksissa käytetyt käsitteet ovat arvioinnissa hankalia soveltaa (Martin 2013; Huhta, Alanen, Tarnanen, Martin & Hirvelä, tulossa 2014). Tällainen on esimerkiksi adjektiivi *yksinkertainen*, jolla voidaan viitata paitsi kielenpiirteisiin myös tekstilajiin tai tekstin sisältöön. Mutta mikä itse asiassa on yksinkertaista ja mikä monimutkaista, kun mietitään näitä kolmea ulottuvuutta? Samoin myös adjektiivin *sujuva* käyttö voi olla ongelmallista, kun puhutaan kirjoitetuista teksteistä. Ei ole lainkaan selvää, miten sujuvuus pitäisi kirjoitetussa tekstissä määritellä. Tästä tulisi mielestäni keskustella.

On tärkeää, että kielitaitoa voidaan arvioida myös erityyppisin sanallisoin, kuvailevin asteikoin. Jotta asteikkojen käyttö kielitaidon arvioinnissa olisi helpompaa, astei-

koissa käytetyt käsitteet tulisi määritellä tarkemmin ja johdonmukaisemmin. Lisäksi tarvitaan lisää tutkittua tietoa siitä, miten suomenoppijan kielitaito oikeasti kehittyy. Ajatellaanpa sellaista kielenkäyttäjää, joka kirjoittaa sujuvasti monipuolista, rikasta ja virheetöntä kieltä. Opetuksen ja oppimateriaalienkin suunnittelun kannalta on tärkeää tietää, millaisia reittejä ja millaisin liikkein tähän lopputulokseen on päästy. Tähän myös tänään tarkastettava tutkimukseni pyrkii osaltaan vastaamaan.

## Lähteet

- Cefling* = Linguistic Basis of the Common European Framework for L2 English and L2 Finnish. Suomen Akatemian rahoittama Jyväskylän yliopiston kielten laitoksen tutkimushanke. <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/cefling/suom> (16.9.2012).
- EVK = *Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Suomentaneet: Irma Huttula ja Hanna Jaakkola. Helsinki: Sanoma Pro Oy 2012.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114 s. 165–195.
- HOUSEN, ALEX – KUIKEN, FOLKERT 2009: Complexity, accuracy and fluency in second language acquisition. – *Applied Linguistics* 30 s. 461–473.
- HUHTA, ARI – ALANEN, RIIKKA – TARNANEN, MIRJA – MARTIN, MAISA – HIRVELÄ, TUIJA (tulossa 2014): Assessing learners' writing skills in a SLA study. Validating the rating process across tasks, scales and languages. – *Language Testing: Special issue on Assessing oral and written L2 performance. Rating scales, rating procedures and raters' decisions*.
- MARTIN, MAISA 2013: The complex *simple*. A problematic adjective in the CEFR writing scales. – *Nordand – Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 8 s. 63–85.
- MARTIN, MAISA – MUSTONEN, SANNA – REIMAN, NINA – SEILONEN, MARJA 2010: On becoming an independent user. – Inge Bartning, Maisa Martin & Ineke Vedder (toim.), *Communicative proficiency and linguistic development. Intersections between SLA and language testing research* s. 57–80. Eurosla monographs series 1. European Second Language Association. <http://eurosla.org/monographs/EMO1/EMO1home.php> (10.8.2013).
- PALVIAINEN, ÅSA – KALAJA, PAULA – MÄNTYLÄ, KATJA 2012: Development of L2 writing. Fluency and proficiency. – *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 4/2012 s. 47–59.

**Mikko Kajander:** *Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla*. Jyväskylä Studies in Humanities 220. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2013. Kirja on luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5530-4>.

Kirjoittajan yhteystiedot:  
etunimi.sukunimi@univie.ac.at